

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעורים ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

פרשת ויחי, תשפ"ב

התוכן:

1. הלכות "עין הרע" (ליל שבת קודש "ויחי") – עמוד 2.
2. "לפני עיוור" בנתכווין לאכול איסור, (שבת קודש "ויחי") – עמוד 8.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א

באתרנו: <http://pninim.co.il/>

תחת הלינק: [שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר](#)

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' ויחי תשפ"ב

מקצת הלכות עין הרע

כ' בפ' ויחי (מ"ח ט"ז) בברכת יעקב למנשה ואפרים, "וידגו לרוב בקרב הארץ" ופרש"י כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם, ובהמשך הפרשה (מ"ט כ"ב) כ' בברכת יעקב ליוסף, "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, בנות צעדה עלי שור" ופרש"י דרשוהו (ברכות כ). לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע, ואף כשבירך מנשה ואפרים, ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם. והנה יש להסתפק מתי צריך לחוש לעין הרע, ובאיזה דברים מובא להלכה שצריך לחוש לעין הרע.

מקור הזהירות מעין הרע

שנינו בב"מ (ק"ז:) שרב הלך לבית הקברות, והיה מסתכל בקברים לידע מאיזה חולי מת אדם פלוני, וראה שמתוך מאה מתים שבבית הקברות, תשעים ותשע מתו מעין הרע וחלק אחד מת משאר חולאים. כעין זה מבואר בסנהדרין (צ"ג.), שנבוכדנצר זרק את חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש, ואע"פ שניצולו מן האש ונשאר בחיים, נחלקו התאים ואמוראים מה קרה להם אח"כ, ורב ס"ל שמתו מעין הרע.

ובילקוט שמעוני (פ' מקץ רמז קמ"ח בפסוק "וירא יעקב"י) מבואר שעין הרע שולט גם בדומם, וכי שם ויאמר יעקב לבניו למה תתראו – אל תראו עצמכם בפני בני עשו ובפני בני ישמעאל כאילו אתם שבעים, אמר להם יעקב לבניו, בבקשה מכם היו מצניעים את עצמכם, שאין קשה מעין הרע, לוחות הראשונות ע"י שניתנו בקולות נשתברו, אבל לוחות אחרונות שנאמר ואיש לא יעלה עמך, נתקיימו ע"כ. וכן מצינו במעשה השונמית, שאמר לה אלישע "ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך", והיינו כדי שלא תשלוט בזה עין הרע, וכן שנינו בב"ב (ב:) שאסור לו לאדם לעמוד על יד שדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה ופרש"י משום עין רעה, וכן נפסק להלכה בשו"ע (חוי"מ סי' שע"ח ס"ה), ובב"מ (ק"ז:) דרשו חז"ל את הפסוק "והסיר ה' ממך כל חוליי" – דבר שכל החולאים תלויין בו, וזו עין רעה (ע"ש בפרש"י).

ביאור מרן החזו"א זצ"ל בסכנה של עין הרע

כ' החזו"א (חוי"מ ליקוטים סי' כ"א עמוד רנ"ה ד"ה יהבו) וז"ל מסודות הבריאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים מוצקים ..... ובשעה שבני אדם מתפעלים על מציאות מוצלחה, מעמידים את מציאות זו בסכנה, ומ"מ הכל בידי שמים, וכל שלא נגזר עליי בדין שמים לאבדן הדבר ניצל, אבל כשנגזר הדבר לאבד מתגלגל הדבר לפעמים ע"י שימת עין תמהון על הדבר, וע"י זה הוא כלה, וכדאמר בב"מ (ק"ז:) דרב סליק לבי קברי כו' תשעין ותשעה בעין רעה, והיינו כשנגזר עליהן מיתה ביוה"כ, הזדמן לפניהן עין רעה שגלגלה מיתתן עכ"ל.

תפלה לפני הנץ החמה כדי להנצל מעין הרע

מעשה שהיה ביהודי שעבד כפועל בעבודת כפיים מייגעת, משעות הבוקר המוקדמות, לפרנסת משפחתו. כדי להתייזב למלאכתו בזמן, נאלץ להתפלל שחרית במנין הפועלים, בו מתפללים שמו"ע אחרי עלות השחר אבל לפני הנץ החמה. באחד הימים רכש כרטיס הגרלה, וכעבור מספר ימים נתבשר

שהוא זכה בהגרלה ונהפך להיות מיליונר. אשתו נתקפה בבהלה וחרדה רבה, שמא ינזקו ח"ו מעין הרע, ולכן בקשה ממנו שימשיך להיות פועל במקום עבודתו הקודם, וימשיך להיות עסוק במלאכתו ובשיעורי התורה שהשתתף בהם עד עתה, באופן שאף אדם לא ירגיש שהתעשר, מחשש לעין הרע. הבעל קיבל את עצת אשתו, אבל הסתפק מה ההיתר שלו להמשיך להתפלל לפני הנץ החמה שהוא רק בדיעבד, ורק בשעת הדחק ואונס כמבואר בשו"ע (או"ח סימן פ"ט ס"ח).

מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד נדרים עמוד תקע"ה) נוטה לומר, כיון שבשעת הדחק ואונס מותר להתפלל לפני הנה"ח, הרי נד"ד הוא שעת הדחק, ובפרט שאחרי שזכה לעושר כזה, עין הרע עלול להיות חזק מאוד. עוד הוסיף דבמקרה כזה לא שייך לומר "שומר מצוה לא ידע דבר רע", משום שלא מצוה גורמת את הרע, אלא הפסקת העבודה תגרום לו לעין הרע, וממילא הוא אנוס להתפלל מוקדם. עוד הוסיף, שהבה"ל (סי' פ"ט ס"א) הביא שהפר"ח חולק על השו"ע, וס"ל דמותר לכתחילה להתפלל לפני הנה"ח, מהאיר פני המזרח (ומעלת התפילה עם הנה"ח היא רק לוותיקין), וא"כ יש לצרף שיטתו לכל הסברות הנ"ל להתיר לו להתפלל לפני הנה"ח.

אבל הביא שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א לא הסכים להקל בזה, ופסק שיש להורות לו להתפלל בזמן שמותר לכתחילה, ועל מה שחושש משום עין הרע, גם על כגון דא שייך שומר מצוה לא ידע דבר רע, וכמשאחז"ל בשבת (ס"ג). כל העושה מצוה כמאמרה, אין מבשרים אותו בשורות רעות שנאמר "שומר מצוה לא ידע דבר רע", וממילא גם בנד"ד, אם הוא יתנהג כפי הדין, ויקיים מצות תפילה כהלכתה, כבר כ' שם המאירי "יהא בטוח בתכליתו ובעלות נפשו על המזל, עד שלא יהא המזל מושל עליו כלל".

עין הרע בקריאת התורה

האם שייך למחול על חשש של עין הרע

כשיש שמחה משפחתי, וכמעט כל המתפללים הם האבא עם בניו, האם יש מקום להקל להעלות לתורה אב ובנו זה אחר זה, או שני אחים זה אחר זה. מקום הספק הוא לפי מה שנפסק בשו"ע (סי' קמ"א ס"ו) יכולים לקרות שני אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע, והסביר המ"ב (סקי"ח) דמן הדין אין חשש איסור בדבר, ולכן אם קראוהו וכבר עלה לא ירד, אבל לכתחילה אין מניחים לקרות משום עין הרע. עוד כ' המ"ב (סקי"ט) דאין להקל אפילו אומרים שאין מקפידים על עין הרע (וכ"כ השערי אפרים שער אי' ס"ל, וברכ"י סי' קמ"א סק"ו, וקצשו"ע סי' כ"ג סי"ג, דלא כשיטת הערוה"ש שם ס"ח שהיקל בזה). עוד יש לציין, שמרן בעל האגרות משה זצ"ל פסק (הובא במסורת משה ח"א עמוד מ"ב), דגם במנין פרטי יש לחוש משום עין הרע, ואפילו אם הוא שעה"ד, דלא מצאנו שום קולות בשו"ע, משא"כ בקריאת לוי אחר לוי דמצאנו שהקילו בשעה"ד (סי' קל"ה ס"ו).

אמנם יש להסתפק אם העין הרע תלוי בקריאת השמות של האב ובנו, או של שני אחים, או שהוא תלוי במציאות שאנשים רואים שהם עולים (וני"מ היכא דכל המנין הוא של סבא ובנו ונכדיו), דהרי הא"ר (סי' קמ"א סוסק"ז) כ' בשם האמונת שמואל, דלפי מנהג אשכנז שאומרים "יעמוד שביעי" ואין מפרטים את שמו, מותר לקרות שני אחים לששי ולשביעי, אבל המ"ב (שם סק"א) כ' דהיינו דווקא במקום שאין נוהגים לקרות העולה לשביעי בשמו, דאלי"ה אם לא יקראוהו בשמו במקום שהמנהג לקרותו בשמו, זה גופא הוי היכר טפי.

הרבה אחרונים מביאים מש"כ בשיירי כנה"ג (הגהות ב"י סי' קמ"א סק"ה – סק"ז) שהסביר שהעין הרע הוא משום שקוראים בתורה סמוכים זה לזה, ולא משום ששמותיהם שוים, וני"מ טובא: א. אם הם אחים מן האם ואין שמות אביהם שווים, ב. אח קטן יכול לעלות אחרי אח גדול אע"פ ששם אביהם

ש, ג. אב ונכדו אסורים לעלות זה אחר זה אע"פ שאין שמותיהם שווים, ד. אם קוראים בשני ס"ת יש להקל אע"פ שקוראים בשמו.

והנה אם יש שם גיס אחד או שנים, יש להסתפק אם מותר לו לעלות יותר מפעם אחת כדי שלא להעלות שני אחים זה אחר זה. בלבוש (סי' רפ"ב ס"ה) כ' שאין לעלות פעמיים, "דלמה יברך ברכת התורה פעמיים שלא בהכרח", משמע דס"ל דהוי כברכה שאינה צריכה. אבל המלבושי יו"ט (שם סק"ב – הובא בא"ר שם סק"ד) הקשה, כיון שחז"ל תקנו לברך על כל קריאה וקריאה, אין בזה משום ברכה שאינה צריכה, וכן נוהגים כשאין לוי, שהכהן עולה במקומו ומברך פעמיים, ולכן כתב טעם אחר, דיש להדר ולחלק הקריאות בין הרבה אנשים מדין ברוב עם הדרת מלך.

והנה נחלקו האחרונים במקום שנוהגים להעלות הרב למפטיר בשבת חזון, האם ראוי להעלותו גם לשלישי כמו בכל שבוע. המ"א (סי' רפ"ב סק"ד) ס"ל שאין להעלותו לשלישי ושוב למפטיר, אבל הא"ר (שם סק"ד) ס"ל דיש להקל, והביא שהמלבושי יו"ט הנ"ל הסביר, דכל הסיבה שאין להעלות אדם אחד כמה פעמים, היא משום ברוב עם הדרת מלך, וממילא כשיש סיבה להעלותו פעמיים, מותר להעלותו פעמיים, ובפרט שיש זילותא לרב אם לא יעלה שלישי, והוסיף שהוא בעצמו עלה לשני וגם למפטיר בשבת חזון, וכן נהג הג"ר יוסף כ"ץ ז"ל שהיה ר"מ בקראקא, שעלה לכהן ולמפטיר בשבת חזון. עוד הוסיף הא"ר, שאם המ"א היה רואה את דברי המלבושי יו"ט, לא היה פוסק שלא יעלה לשלישי. למעשה המ"ב (שם סק"א) הביא שתי הדעות, אבל משמע שדעתו נוטה לדעת המ"א, ובשערי אפרים (שער ט' ס"ה) כתב שאם הרב כבר עלה לשלישי, כיון שנהגו שהרב עולה למפטיר זה, יכול לעלות למפטיר ג"כ כשיטת הא"ר. לפ"ז בנד"ד עדיף שאחד מהגיסים יעלה פעמיים, ממה ששני אחים יעלו זה אחר זה.

קרה"ת במרפסות בתקופת הקורונה

בתקופת הקורונה בשנת תש"פ שהיה איסור להתקהל ולכן כל אחד התפלל במרפסת של דירתו, וקראו בתורה ע"י צירוף מתפללים שרובם לא היו בדירה אחת, והס"ת היתה בדירת הבעל קורא, ע"פ הלכה הוא היה צריך לעלות לכל העליות, ויברך לפני ואחרי כל עליה, ולא היה צריך לשבת ולקום בין עליה לעליה, ואם הבעל קורא יש לו כמה בנים אתו בדירה, רק אחד מהנמצאים בדירתו יעלה לכל העליות משום עין הרע, ואפילו אם יאמרו שאינם מקפידים על עין הרע, ואפילו אם לא יקראו אותם לעלות לתורה בשמם, ג"כ אין להקל. אם הבעל קורא עולה לכל שבע עליות בקרה"ת בשבת, לא יעלה לקריאה נוספת למפטיר, אלא יקרא ההפטרה עם ברכותיה אחרי שביעי ורק אח"כ יאמר קדיש (ע"מ"ב סי' רפ"ב סק"ט), דהא קיי"ל דמפטיר עולה למנין שבעה (שו"ע שם ס"ו), ובלא"ה נחלקו הפוסקים אם מי שעלה לשביעי יכול לעלות למפטיר, וכל ההיתר שלנו הוא משום הנכנסים ויוצאים, וזה לא שייך בנד"ד, ועוד דמה שהבעל קורא עולה ומברך לכל העליות הוא גם בדיעבד.

כיבוד ב' אחים זה אחר זה באותה הקפה בשמיני עצרת

יש להסתפק אם מותר לכבד ב' אחים או אב ובנו להחזיק ס"ת באותה הקפה. מקום הספק היא לפי המבואר בב"י (סי' קמ"א ס"ו) שכו' וז"ל כתוב בארחות חיים שאין לקרות בתורה שני אחים או אב ובנו זה אחר זה מפני שהם פסולים לעדות זה לזה, וכתוב (תהלים י"ט ח') עדות ה' נאמנה עכ"ל. והכל בו (סי' כו) והמרדכי (בהל' קטנות סי' תתקס"ח) כתבו בשם המהר"ם מרוטנבורג (תשב"ץ קטן סי' ק"צ) שיכולים לקרות שני אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחין לעשות כן בשביל עין הרע עכ"ל. לפ"ז בכיבוד בהקפות שאינו בגדר עדות, לשיטת הארחות חיים אין שום סיבה להמנע מלכבדם יחד, אבל לשיטת המהר"ם מרוטנבורג אפשר יש לחוש משום עין הרע.

והנה להלכה נפסק בשו"ע (סי' קמ"א ס"ו) כשיטת המהר"ם מרוטנבורג דיכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע. לפ"ז כ' בשו"ת אבני חפץ (סי' ט"ז סק"ה) ה"ה דאין לכבד שני אחים בהקפה אחת כשקוראים אותם בשמם.

אע"פ שבערוה"ש (סי' קמ"א ס"ח) כתב דמאן דלא קפיד יכול לעשות כמו שירצה, אבל המ"ב (שם סק"ט) וברכ"י (שם סק"ו) וכה"ח (שם סק"ט) וקיצור שו"ע (סי' כ"ג ס"ג) כ' דיש להחמיר בזה אפילו כשאומרים שאינם מקפידים על עין הרע.

כיבוד ב' אחים זה אחר זה בהוספות בקרה"ת בשמיני עצרת

עוד יש להסתפק אם יש להחמיר בזה גם בהוספות שמוסיפים בקרה"ת בשמחת תורה, דמצד אחד יש סברא לומר, כיון דכולם עולים לתורה, ממילא אין חשש של עין הרע. מאידך גיסא בספר המנהגים למהר"ם מרוטנבורג (הלי שמחת תורה) כ' דגם בהוספות שקורין בשמחת תורה יש להקפיד.

כיבוד ב' אחים לחתן תורה ולחתן בראשית

בספר מקור חיים (סי' תרס"ט) נסתפק אם מותר לקרות לאב ובנו או לשני אחים, אחד לחתן תורה ואחד לחתן בראשית, אבל מאי דספוקי מספקי לי, פשיטא להו לרוב האחרונים דכיון שקורין בב' ס"ת מותר, וכן משמע מה"ב (סי' קמ"א ס"ב), אבל בשערי אפרים (שער א' ס"ב) כתב דאין להקל אלא כשאחד מהם קורא בס"ת הראשון, והשני קורא בס"ת השני, וגם יש הפסק קדיש ביניהם, ולכאורה מדוייק כן גם במ"ב הני"ל, ונ"מ טובא דלפ"ז יש להקל להעלותם לחתן בראשית ולמפטיר, אבל לא לחתן תורה ולחתן בראשית דאין קדיש ביניהם, אבל השערי אפרים שם המשיך דאם מדובר בב' ס"ת אפילו כשאין הפסק קדיש ביניהם ג"כ יש להקל כשיש צורך בדבר, וכן בשמחת תורה מקילין בזה, ובספר דרכי חיים ושלום (מנהגי מונקאטש אות תת"ט) הביא שהמנחת אלעזר ואביו הדרכי תשובה נהגו להקל בזה. אבל מרן הקה"י זצ"ל (ארחות רבינו ח"ג עמוד נ"ב) הקפיד גם בשמחת תורה אם אין קדיש ביניהם.

כיבוד ב' אחים להגבהה וגלילה

בענין כיבוד שני אחים או אב ובנו בהגבהה וגלילה, כ' בשו"ת אבני חפץ (סי' ט"ז) דבמקום שאין קורין להם בשם וגם אין עושים להם מי שבירך מותר לכתחילה, אבל במקום שתמיד נוהגים לקרא להם בשם להגבהה וגלילה, או שתמיד עושים להם מי שבירך, יש להמנע מלכבד אב ובנו או שני אחים אפילו אם לא יקראו להם בשם, דבזה לבד שמשנים מנהגם בזה, יגרום שהציבור יבאו לשאול וממילא יגרם עין הרע, אא"כ אין מנהג קבוע לקראם בשם ואין מנהג קבוע לעשות להם מי שבירך, דבכה"ג יש להקל אם לא יקראו להם בשם, אבל בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' כ') כ' דבכל אופן ראוי להחמיר בזה.

אמירת "המלאך הגואל" בעליית כל הנערים בשמיני עצרת

מנהג ישראל לומר "המלאך הגואל" יחד עם כל הנערים בסיום עלייתם לתורה בשמיני עצרת, ומבארים סיבת אמירה זו, כדי שלא ישלוט בהם עין הרע ח"ו (ליקוטי מהרי"ח ח"ג עמוד ק"ח).

עין הרע בשמחות

כיבוד שני אחים זה אחר זה בברכות תחת החופה

יש להסתפק אם מותר לכבד שני אחים שיברכו שבע ברכות תחת החופה, דשמא יש בזה משום עין הרע. הב"י (או"ח סי' קמ"א) כ' שני טעמים למה אין להעלות שני אחים זה אחר זה בקריאת התורה. א. הארחות חיים כ' משום שהם פסולים לעדות זה לזה, וכתוב "עדות ה' נאמנה". ב. הכל בו כתב שאין מניחין לעשות כן בשביל עין הרע. לפי הטעם הראשון, בחופה אין קפידא כיון שאין ברכותיהם בגדר עדות, אבל לפי הטעם השני יש להסתפק, האם העין הרע הוא רק בקריאת התורה, או שמא גם בשאר מצוות.

הפמ"ג (סי' קמ"א א"א סק"ח) כתב שלטעם הראשון אסור להעלות את כל אלו שאינן מעידין כמבואר בחו"מ סימן לד, וכש"כ שאין להעלות את הפסולין לעדות מחמת עבירה. בביאור הגר"א (סי' קמ"א סק"י) הוכיח שהעיקר כהטעם השני, שאין להעלותם משום עין הרע, דהרי שנינו במגילה (כ"ג.) דמעיקר הדין מותר להעלות נשים וקטנים לתורה, אע"פ שהם פסולים לעדות, ובירושלמי (סופ"ב דכתובות) מבואר שעבד מותר לעלות לתורה אע"פ שהוא פסול לעדות.

ולמעשה לא מצאנו שמקפידים בזה, ולכן אם האחים חוששים מעין הרע, יכבדו אותם מבלי לקרותם השם, כמש"כ המ"ב (סי' קמ"א סקכ"א).

ברכת חתנים עבור ב' חתנים ביחד

כ' בשו"ע (אהע"ז סי' ס"ב ס"ג) אם יש שני חתנים יחד, מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם, אבל הרמ"א כ' ד"א שאין לעשות כן משום עין הרע, והבית שמואל (סק"ג) כ' בשם הפרישה, דה"ה שאין לברך ברכה אחת על שני מילות ולמולם כאחת משום עין הרע.

אבל הט"ז (יו"ד סי' רס"ה סק"א) הקשה על הרמ"א שהחמיר בחתנים משום עין הרע, ואילו בהל' מילה (שם ס"ה) שהשו"ע פסק שאם יש שני תינוקות למול יברך ברכה אחת על שניהם, אפילו כשיש שני מוהלים, הרמ"א לא הגיה (אמנם ע"ש בפת"ש שהביא חולקים על השו"ע).

סעודת בר מצוה משותפת לתאומים

בשו"ת להורות נתן (ח"ח סי' ז' סק"ב) דן בענין סעודת בר מצוה לתאומים, וכתב דיש לחלק בין סעודת חתנים שמברכים ברכה אחת לשניהם, ואינו ניכר שיש שם שני חתנים, אין לחוש משום עין הרע כשמברכים שבע ברכות אחרי הסעודה במשותף לשניהם, אבל בסעודת בר מצוה, שהמנהג הוא שהבחור הבר מצוה דורש, ובשמחת תאומים הרי כל אחד מהם דורש, הרי דרשתם היא עיקר השמחה והסעודה, וניכר שזו סעודת בר מצוה של שני אחים, ויש לחוש משום עין הרע, ואין הדבר דומה לסעודת חתונה של שני חתנים שאין מזכירים אותם בשעת ברהמ"ז, ומברכין רק ברכה אחת, וכיון דיש עוד כ"כ הרבה אנשים שאף הם יוצאים יד"ח ברכת החתנים, אין לחוש משום עין הרע, משא"כ בסעודת בר מצוה ששניהם דורשים, שפיר יש לחוש משום עין הרע.

מאידך גיסא, בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' כ"ח סק"ג) כ' בפשיטות דאפשר לעשות סעודה אחת לשניהם, וכל אחד יאמר הדרשה שלו בהפסק של שירה וקול תודה (וכ"כ בנטעי גבריאל ה' בר מצוה פי"ז סט"ז). עוד הראו לי שבעל שו"ת משנה הלכות זצ"ל הוסיף דכדאי שהתאומים, חתני בר המצוה, לא ישבו זה אצל זה בסעודה, אלא הסבא או אחר ישב ביניהם. עוד הוסיף שאם הדבר אפשרי, עדיף שיחלקו הדרשות, ואחד ידרוש בביהכנ"ס לאחר העליה לתורה, והשני ידרוש במקום הסעודה.

שאלות שונות בענין עין הרע

תמיה על נוסח תפילת האורח

בנוסח תפילת האורח בברהמ"ז, מתפללים שיהיו נכסי בעל הבית מוצלחים וקרובים לעיר כמבואר במסכת ברכות (מו.), ופרש"י שם שעל ידי שהנכסים קרובים לעיר בעל הבית יכול לראותן תמיד, ולדעת מה הן צריכין, ולכאורה צ"ע דהרי יש חסרון במה שהם קרובים לעיר, משום שבני אדם עלולים להטיל בהם עין הרע כמבואר בב"ב (ב:). אבל המפרשים ת"י דזו היא כוונת המשך התפלה "ואל ישלוט שטן לא במעשה ידיו ולא במעשה ידינו", דהכוונה היא לעין הרע, שלא תשלוט בנכסיו.

המזיק ע"י עין הרע

בקהלות יעקב (ב"ק סי' מ"ה) דן בענין מי שמזיק בדרך סגולי, כגון הזורק צפרניים לפני אשה מעוברת, ובתו"ד פשיטא ליה, דמי שמזיק ע"י עין הרע, כגון מי שעומד על יד שדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה, בודאי חייב מדין מזיק, אלא שלמעשה א"א לחייבו משום שא"א להוכיח בבירור שההיזק בא ע"י ההבטה שלו, אבל אה"נ אם יתברר שהבטתו הזיק, היה חייב בתשלומים כאדם המזיק.

אבל יש לציין שהמ"מ (פ"ב מה' שכנים הט"ז) כתב בדעת הרמב"ם, שהאיסור לעמוד על שדה חבירו אינו אלא ממדת חסידות עי"ש, וביד רמה בב"ב (י"ז): כתב דהוי כהיזק שאינו ניכר, אבל בספר חסידים (סי' קי"ט) כתב וז"ל יש גוזל ואינו נראה, זה הדר עם בני אדם ועינו רעה בשלהם עכ"ל, ועי' בערוך השולחן (ח"מ סי' שע"ח ס"א) שכתב דאסור להזיק בראייתו, וחייב בדיני שמים אם הזיק בעין מבטו לחברו.

והנה יש עוד דין של היזק ראייה מדין נזקי שכנים, והיינו שע"י ראייתו מונע חברו מלהשתמש בשלו בדברים צנועים וכמ"ש הסמ"ע (ח"מ סי' שע"ח סק"ד), וכתב באבן האזל (פ"ב מהל' שכנים ה"ז) שגם זה בכלל גרמא בנזקין שאסור לכתחלה, אבל אין זה קשור להיזק של עין הרע הנ"ל

עין הרע בנזקי שכנים

האם אפשר לחייב השכנים לבנות מחיצה גבוהה בין הבנינים כדי להנצל מהיזק ראייה

בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ע"ב) נשאל אם ניתן לחייב לבנות מחיצה בין הבנינים כדי לסלק היזק ראייה, דמהפוסקים הנ"ל משמע דבעי ריחוק הרבה, ולא כמרחק היום של ארבע מטר, וכ' שם דלפי המציאות של היום מוחלים זה לזה כיון שממילא אסור להסתכל בשל חברו, ואין הדרך לתבוע סתום חלונך או תעמיד כותל, בפרט שהיום הרבה דרים בקומות גבוהות מאוד, וא"א במציאות לבנות כותל כ"כ גבוה, ולכן מסתפקים באיסור הסתכלות, וגם עושים הגנה שלא להסתכל ע"ש.

לימודי זכות של פוסקי זמננו על ה"מנהג" שלא להקפיד מלעשות פתח מול חלון מול חלון

והנה פוסקי זמננו כ' לימודי זכות באופנים שונים על המנהג שפתחי הדירות בא"י מכוונים זה מול זה בחדר המדרגות של הבנין. י"א שבדרך כלל יש פרוזדור לפני הפתח ושם אין משתמשים בשימושים צנועים, ולכן אינו מוגדר כפתח נגד פתח (פתחי חושן נזיקין פי"ד הערה ד'). ויש להביא מקור לחידוש זה ממש"כ בשו"ת חקרי לב (ח"מ ח"א סי' צ"ח) דכל האיסור של חלון מול חלון ופתח מול פתח, היינו דווקא כשיכול לראות דברים שבצנעא אצלו, אבל בלא"ה אין איסור בדבר, והוסיף שם דאע"פ שמבואר ברמב"ן (ב"ב נ"ט:) דטעם היזק ראייה הוא משום עין הרע או משום צניעות, מ"מ העיקר הוא משום צניעות, ואגב זה חששו לעין הרע, ולכן כשאין חשש לצניעות, אב"א משום שבדרך כלל הדלתות סגורות, ואב"א שניתן לסגור החלונות עם תריסים או וילונות כדי שהשכן לא יוכל לראות, שוב אין בזה איסור, עכ"פ ליישב מנהג העולם.

וי"א דבזמן הגמ' והשו"ע, רוב התשמישים היו בחצר, ופתחי הבתים היו פתוחים לחצרות באופן קבוע כדי שיוכלו לצאת ולבא, להכניס ולהוציא, ואם הי' פתח פתוח כנגד פתחו, הי' אפשרות לראות לתוך בית חברו, וע"ז יש קפידא משום צניעות, משא"כ בזה"ז, שבדרך כלל דלתי הדירות הן סגורות כל היום, וא"כ אין אפשרות להסתכל לתוך בית חברו (עמק המשפט בהל' שכנים סוסי י').

וי"א שבדרך כלל בחדרי מדרגות יש אנשים שעולים ויורדים בהם, ובני הבית צריכים להזהר מהם בלא"ה, וא"כ מי שפתחו מכוון מול פתח חברו, אינו מוסיף שום חובת זהירות על שכינו.

עוד מביאים בשם מרן הגריש"א זצ"ל (בספר ציון במשפט להג"ר אליהו ציון סופר שליט"א - סי' ט"ז ענף ב' סק"ה) דמנהגנו היום עדיף על סתם מנהג שלא להקפיד בהיזק ראייה רחוק, או על אותו מנהג שהיה בעיר צפת, כיון דלכתחילה לא נתנה העירייה ולא הקציבה קרקע לבניה, אלא ע"מ שלא יקפידו בענין החלונות זה כנגד זה, אמנם אע"פ שמותר להם לפתוח חלונות זה כנגד זה, הרי הם חייבים לסתום חלונותיהם בוילון כדי שלא יראו להדיא לבית חבריהם.

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ליל ש"ק פ' ויחי תשפ"ב

עניית אמן כששומע ברכה ממי שחשב שאוכל דבר איסור ונתברר שהוא היתר

מעשה באברך בעל תשובה שהוא בן יחיד להוריו, והוא ביחסים טובים אתם, אבל ר"ל הם אינם שומרים תורה ומצוות, וכיון שהם יודעים שהוא לא יאכל אצלם, ומאידך גיסא הם מתגעגעים לראות את הנכדים היחידים שיש להם, הם מתחננים שהוא יבא אליהם לשבת, ומסכימים לכתחילה שהבן יביא את כל האוכל לשבת. פעם אחת הבן הגיע עם כל האוכל, והחלות, והסירים שלו, אבל בליל ש"ק נזכר ששכח להביא יין. אביו (שגדל במשפחה חרדית של יראים ושלמים, שנהגו כשיטת מרן החזו"א ז"ל בכל הנהגותיהם, שנה ופירש ר"ל) אמר לבנו שיש לו יין, אלא שהוא מהיתר מכירה אחרי זמן הביעור, וכיון שהוא יודע שבנו לא יקדש על יין כזה, האבא אמר שהוא יעשה קידוש עליו (אביו עושה קידוש רק לכבודו של הבן שהסכים לשהות אצלו לשבת), והבן יכול לעשות קידוש על חלות. הבן שהוא ת"ח ידע שאין מברכים על מאכל שאסור לאכלו, וממילא גם אין לענות אמן על ברכה כזו, ולכן הסתפק מה חומר האיסור של יין מהיתר מכירה אחרי זמן הביעור. בזמן שאביו עשה קידוש, הוא הסתכל על הבקבוק וראה שאביו טעה והיין אינו מהיתר מכירה כלל, ומותר לשתותו, וא"כ לכאורה יכול לענות אמן על ברכתו, אבל שוב הסתפק, על הצד שאסור לשתות יין מהיתר מכירה אחרי זמן הביעור, הרי אביו הוא בגדר נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ועבר עבירה, ויש להסתפק האם עונים אמן על ברכה כזו.

עניית אמן על ברכה של מחלל שבת בפרהסיא

עוד יש להסתפק אם בכלל שייך לענות אמן על ברכה של מחלל שבת בפרהסיא, דהרי כ' המ"ב (סי' קכ"ו סק"ב) דאין עונים אמן על ברכת כופר בתחיית המתים או מי שאינו מאמין בגאולה העתידה, וכש"כ אם אינו מאמין שהתורה מן השמים או בגמול ועונש, משום שהוא אפיקורס גמור, אבל מאידך גיסא מבואר במ"ב (סי' רט"ו סק"ב) דאין לענות אמן אחרי מי "שהמיר דתו" לע"ז, משמע מדבריו דכל שלא המיר דתו, אע"פ שהוא מחלל שבת, עונים אמן אחר ברכתו (וע"ע באג"מ או"ח ח"ב סי' נ' – נ"א, וח"ג סי' י"ב שפסק דאמנם אין עונים אמן אחר ברכת אפיקורס, מ"מ מחלל שבת לתיאבון אין דינו כגוי לכל דבר, ולענין ברכה הדבר תלוי באמונה). עוד יש לציין, דאפילו אם מחלל שבת בפרהסיא דינו כנכרי להרבה דברים, הלא נפסק ברמ"א (סי' רט"ו ס"ב) שעונים אמן על ברכת עכו"ם, והסביר המ"ב (סק"ב) משום שאין דרך העכו"ם לכוון לע"ז כשמזכיר שם ה', ולפ"ז י"ל הכי גם בנד"ד, וכן מובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל (בהערותיו על ברכות נ"ג: וכן באשי ישראל מהדורת תשס"ד פ"ד הערה מ"ב).

יין של היתר מכירה אחר זמן הביעור

מי שיש לו יין של היתר מכירה אחרי זמן הביעור, פסק מרן הגריש"א זצ"ל שהיין אסור גם למי שנוהג כשיטת מרן החזו"א זצ"ל שהתיר שמור ונעבד בדיעבד (ע' חזו"א שביעית סי' י' סק"ו, וקובץ אגרות חזו"א ח"ב סי' קס"ב, וקריינא דאגרתא ח"א סי' קמ"ז), ולכן מותר לשפוך את היין ואין בזה משום חשש הפסד פירות

שביעית, ואע"פ שהחזו"א (שביעית ס"י ט' סק"ו) כ' דאסור לאבד ספיחין בידיים, מ"מ מדברי החזו"א (ס"י י"א סק"ו) מבואר דיש לחלק בין ספיחין לנד"ד, דאם לא נתקיים חובת ביעור בזמנה, חל עליו דין איבוד, וממילא אין בזה משום איסור הפסד פירות שביעית (הובא במשנת הגרי"ש על שביעית פ"ט סמ"א). הרי מבואר בנד"ד, שעל הצד שהיין באמת היה מה שאביו אמר, היה אסור לשתותו, ואביו שהוא בגדר שנה ופירש ר"ל, ידע מזה.

אבל כיון שנודע לבן שלמעשה היין אינו אסור, הסתפק מרן הגרשז"א זצ"ל (בחידושייו על ברכות מ"ה. – והובא בשלמי ברכה עמוד ע"ד) במי שחשב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, דלמעשה לא אכל איסור אלא שחשב לעבור עבירה. האם בכה"ג יש לענות אמן על הברכה שבירך, דהרי סוף סוף אין בידו מעשה עבירה, או שמא מכיון שחישב לעשות עבירה, שוב הרי זה מנאץ את ה', ולמעשה נשאר בספק. והנה כדי לפשוט שאלה דידן, נקדים הסוגי' של נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה.

מקור וחומר האיסור של נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה

שנינו בקידושין (פ"א:) ובנזיר (כ"ג.) ת"ר "אישה הפרס וה' יסלח לה", באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה, וכשהיה ר"ע מגיע אצל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה, ק"ו מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ואכל בשר חזיר. וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הל' נדרים פ"ב הי"ח), והוסיף שהיא חייבת מכת מרדות כיון שנתכוונה לאיסור, והפמ"ג (פתיחה כוללת חלק א' אות כ"ו) דן אי נפסל לעדות מדרבנן, משום שכל מי שחייב מכת מרדות פסול לעדות מדרבנן (וצע"ק על האג"מ יו"ד ח"ב ס"ו ו' שכתב בפשיטות שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה אינו נפסל לעדות, כיון שעכ"פ לא עבר העבירה בפועל, והסביר דאם באמת איש כזה נקרא עבריין והוא פסול לעדות, אי"כ למה בכה ר"ע), וע"ע בפסקי תוס' במו"ק (אות נ"ג), דכל דבר שהוא מותר, והעושהו חושב שהוא אסור ובכל זאת עושהו, נקרא עבריין.

האם חייב מכת מרדות כשעבר על נדרו ואח"כ הלך לחכם להתיר את נדרו

כמה אחרונים (גליוני הש"ס בגיטין ל"ג. וכלי חמדה פ' ויחי אות ג' ד"ה ונראה דלפ"ז) כתבו, דמי שעבר על נדרו ואח"כ הלך לחכם והתירו לו, אע"פ שהנדר נעקר למפרע, בכל זאת לוקה מכת מרדות, כיון שבשעת מעשה התכוון לעבור על איסור, והביאו סמך לחידוש זה מהתוספתא בנזיר (פ"ג ה"ז) מי שנדר בנזיר, והיה שותה יין ומיטמא למתים, ואח"כ נשאל לחכם והותר לו, ר' יהודה אומר אם אין סופג את הארבעים יספוג מכת מרדות.

אמנם בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א ס"י ח' סק"ז) צידד לומר, שאם נשאל על שבועתו שוב אינו לוקה מכת מרדות, והסביר (בד"ה הן) דכיון שהנשבע הלך להתיר את שבועתו, הרי עשה פעולה לתקן את האיסור, ועי"ז הוי תיקון לעבירה, ואין זה דומה לאשה שנדרה ובעלה הפר לה והיא לא ידעה, שאם עברה על נדרה לוקה מכת מרדות, דהתם לא עשתה מעשה לתקן מה שעשתה, וכעין זה נחלקו במנחות (ס"ד.) בתינוק שטבע בים, ובא אחד ופרש מצודה בשבת להעלות דגים, והעלה דגים וגם התינוק, ונחלקו שם אם חייב או פטור, דהתם לא עשה מעשה בכוונה לתקן את האיסור (ומה שהאחרונים הנ"ל הביאו ראיי מהתוספתא הנ"ל, היינו רק לשיטת ר' יהודה, אבל התי"ק שם חולק וס"ל דאינו לוקה מכת מרדות). ולהלכה פסק הרמב"ם (הל' שבת פ"ב ה"ז) וז"ל נתכוון להעלות דגים והעלה דגים ותינוק פטור, אפילו לא שמע שטבע, הואיל והעלה דגים עם התינוק פטור עכ"ל, ודייקו הפמ"ג (ס"י שכ"ח א"א סק"ח) ואור שמח (על הרמב"ם הנ"ל) דאע"פ שפטור, מ"מ מכין אותו מכת מרדות, והסביר בשו"ת בנין שלמה (ח"ב חו"מ ס"י ה') שהרמב"ם לא כ' כ'.

"פטור מכלום" כמש"כ בהלכה לפני זה (במי ששמע שטבע תינוק בים, ופרש מצודה והעלה דגים לבד, דפטור מכלום), משום שכאן הוא בגדר נתכוון לאכול בשר חזיר וכו', וזה דומה למה שפסק הרמב"ם (הל' נדרים פ"ב הי"ח) בהפר לה אביה והיא לא ידעה, דמכין אותה מכת מרדות הואיל ונתכוונה לאיסור (וע"ע בשעה"צ סי' שכ"ח סק"ז, וכן בבה"ל סי' שט"ז ס"ז ד"ה הצד, ומש"כ מו"ר שליט"א בתורת היולדת פ"ג הערה י').

אינו פסול לעדות א"כ עבר העבירה בפועל ולא רק במחשבה

עוד הסביר הבית יצחק (יו"ד ח"א סי' ב' סק"ב וסי' ח' סק"ז, וח"ב סוסי' מ"ח) שאם עבר על שבועתו ונשאל עליה, כשר הוא לעדות, דאע"פ שצריך תשובה גם לאחר שנשאל על שבועתו משום דמחשבתו היתה לאיסור, אבל אינו נפסל לעדות א"כ עבר בפועל, לא במחשבה גרידא, והרי כשהתירו לו את שבועתו, נעקר המעשה.

נתכוון לעשות עבירה ועלתה בידו מצוה

האזה"ח הק' בפי' ויחי (נ' כ') עה"פ "ואתם חשבתם עלי רעה, ה' חשבה לטובה", הסביר שזה דומה למתכוון להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין, שאינו מתחייב כלום, והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים, והק' המפרשים על האזה"ח הק', דהרי מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה, חייב כפרה, והיאך כ' שהם פטורים וזכאים גם בדיני שמים (ע' קובץ תשובות ח"א סי' רמ"ד).

ביאור הבית יצחק שאין איסור של נתכוון לעשות עבירה אם למעשה עשה מצוה

ועוד קשה, למה כ' האזה"ח הק' דמיון חדש למתכוון להשקות לחבירו כוס מות וכו' ולא הביא הציור של הגמ' דנתכוון לאכול בשר חזיר וכו', ות"י בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' ח' סק"ח), כמו בעבירה לשמים כשנתכוון לעבירה ועשה מצוה פטור וא"צ כפרה, ה"ה כשנתכוון להרע לחבירו ועשה לו טובה, הרי הוא פטור וזכאי גם בידי שמים, ומה"ט אם נתכוון להעלות דגים בשבת, והעלה דגים ותינוק שנטבע במים, פטור, ובזה הסביר החידוש הגדול שכתב הלבוש (יו"ד סי' קנ"ז), דמי שהעלה לבו טינא, יכולה אשתו לבא אליו להטעותו באופן שהוא יחשוב שבא על הערוה, ושרי, והדבר תמוה דהרי צריך כפרה על שנתכוון לאכול בשר חזיר, וא"כ היא עוברת על לפני"ע כיון שמכשילתו, אבל לפי יסודו, כיון שהוא עושה מצוה (חייב עונה) ניחא, וביסוד זה הסביר שהאזה"ח הק' הביא המשל שהשקהו יין שהוא דבר טוב, דיין ישמח לבב אנוש, ודמי למצוה (וע"ע בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' ס"ז, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' תע"ט שג"כ חידשו כמש"כ הבית יצחק), ורצה להוכיח מזה שהאחים לא נתחייבו אפילו בדיני שמים, משא"כ כשנתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה, סו"ס לא עשה שום מצוה בזה, ולכן צריך כפרה.

לפי"ז בנד"ד כיון שהאב קידש על יין שאסור לשתותו, אע"פ שהתכוון לעשות עבירה בשתיית היין, וא"כ הוי מהבב"ע ולא יצא קידוש, אבל כיון שלמעשה נתברר שהיין היה מותר, נמצא דשפיר י"ח קידוש (ואע"פ שאם מחלל שבת נוגע בין דינו כמו גוי שנגע בו ואסור לשתותו, שאני הכא שהיין היה מפוסטר, ולכמה שיטות סגי בהכי שלא תיאסר בנגיעת מחלל שבת בפרהסיא), וא"כ אע"פ שאביו רצה לעשות עבירה, מ"מ כיון שקיים מצות קידוש, לשיטת הבית יצחק אינו צריך שום כפרה, וא"כ גם אחרי ספיקת מרן הגרשז"א זצ"ל, שאני הכא שעשה מצוה, ומותר לענות אמן על ברכות קידוש על יין זה.

קושיות האחרונים על הבית יצחק

אבל לכאורה יש להקשות על חידושו של הבית יצחק, דהרי הפמ"ג ואו"ש הנ"ל דייקו מהרמב"ם בהל' שבת, שאם התכוון לצוד דגים ועלו בידו דגים וגם תינוק, אע"פ שהוא פטור, היינו רק מחטאת,

אבל עדיין צריך כפרה מדין נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, והרי התם שהציל את התינוק בודאי נחשב כמצוה, ובכל זאת ס"ל דצריך כפרה – הרי מבואר דגם במקום מצוה צריך כפרה בכה"ג.

כמו"כ יש להקשות על הבית יצחק ממש"כ בחפץ חיים (כלל ד' ס"יא ובאר מים חיים סקמ"ו) לענין בירורים לצורך שידוכים, שאם הנשאל אינו יודע סיבת השאלות, השואל עובר על לפני"ע שמכשיל את הנשאל בנתכוון לספר לשה"ר, אע"פ שמותר לו לספר כיון שהוא לתועלת, והרי התם מיירי לצורך מצות שידוכים, ובכל זאת ס"ל לרבינו החפץ חיים זצ"ל שיש איסור בדבר – הרי מבואר שהני פוסקים חולקים על חידושו של הבית יצחק.

עוד יש להעיר על ביאורו בדברי הלבוש, דהרי הרמ"א (יו"ד סי' קנ"ז ס"ב) ג"כ פסק וז"ל מי שלבו העלה טינא וחושק באשת איש, אם תוכל אשתו לבא אליו ושיסבור שבא על הערוה שרי עכ"ל, אבל הטי"ז (שם סק"י) כ' דמ"מ צריך לעשות תשובה ע"ז, דאיהו מיהו נתכוון לאיסורא, כדאשכחן ב'ר' חייא בר אשי בקידושין (פ"א:), שכל ימיו עשה תשובה עד שמת, ע"ש כל המעשה. לפי דברי הטי"ז, לא מיבעיא שאין להביא ראיי מהלכה זו, אלא אדרבה יש ראיי הפוכה, דשפיר צריך לעשות תשובה ע"ז.

חילוק הכלי חמדה בין עבירה שבין אדם למקום ובין עבירה שבין אדם לחבירו

אבל מיישבים את הקושי על האוה"ח הק' באופן אחר, ונ"מ טובא בנד"ד. הכלי חמדה (פ' ויחי אות ג') הסביר שרק בעבירות שבין אדם למקום צריך כפרה בנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, והיינו משום שנתכוון למרוד בהקב"ה, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו, יסוד העבירה הוא משום החסרון של חבירו, וממילא במקום שלא נחסר לחבירו מאומה, לא יענש החוטא על מחשבתו הרעה, וזו היא כוונת האוה"ח הק', במה שחידש שאחי יוסף פטורים וזכאים גם בדיני שמים, כיון דכל מחשבתם היתה על בין אדם לחבירו, ובזה לא נאמר שאם נתכוון לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, דצריך כפרה. לפ"ז בנד"ד שהנידון הוא על שתיית יין של היתר מכירה אחרי זמן הביעור, שהיא עבירה בין אדם למקום, הרי הוא עבר עבירה כשחשב שהוא אסור אע"פ שנתברר שהוא היתר, וא"כ עדיין ישאר ספיקת מרן הגרשז"א זצ"ל אם לענות אמן על ברכה כזו.

לשיטת הבית הלוי עדיף להתרפאות בשבת מרופא שהוא שומר שבת ולא מרופא שבלא"ה יחלל שבת

הבית הלוי עה"ת (פ' שמות על הפסוק "וירא אלוקים") מביא דברי ההפלאה בכתובות (ק"י:), דמי שעושה דבר מחמת אונס, אבל גם לולי האונס היה עושה כן, אין זה אונס לפטור אותו, וכותב וכמו בשמירת שבת דלפעמים הוא אנוס לעשות מלאכה כגון לצורך חולה ר"ל וכדומה, מ"מ לא מקרי אונס רק לאותם שהיו שומרים אותו אם לא היה האונס, אבל המחלל שבת כשאינו אנוס, גם במלאכה שהוא אנוס מקרי מחלל, וכן הוא בכל האיסורים, ועפ"ז פסק מרן הגרשז"א זצ"ל, דבשבת יש להעדיף שירותיו של רופא שהוא שומר שבת ולא מחלל שבת (שש"כ ב"ב הערה ק"ל). הרי מבואר דס"ל לבית הלוי דגם בחילול שבת שהוא עבירה בין אדם למקום, אינו פטור לגמרי, וכשיטת הכלי חמדה.

האם מותר ליתן צדקה למקבץ נדבות כשהוא יודע שהוא רמאי

אבל יש לציין, שמרן הגרשז"א זצ"ל (הובא בספר צדקה ומשפט על ה' צדקה פ"ב הערה נ"ז), לא ס"ל כחילוקו של הכלי חמדה, דהרי פסק במי שנותן צדקה למי שפושט יד כשהוא יודע שהוא רמאי, שיש בזה איסור של לפני"ע של נתכוון לבשר חזיר וכו' אע"פ שהנותן מוחל לרמאי ומכוון לתת לו הכסף לשם מתנה, והתם הוא בין אדם לחבירו.

אבל העירו על פסק זה (בצדקה ומשפט שם) מהא דשנינו בכתובות (ס"ח). אמר ר' אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום (פרש"י שאנו מעלימין עין מן העניים, אבל עכשיו הרמאים גורמים לנו), משמע דאין איסור בדבר, ולא הוזכר בגמ' שצריך להודיע לרמאי קודם שנותן לו, שמה שנותן לו הוא בתורת מתנה, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת פרי יצחק (ח"א סי' מ"ח וח"ב סי' מ"ט) ובמעדני יו"ט (ח"א סי' ט).

קושיית אחרונים על הכלי חמדה מהנהגת רב הונא עם בנו

עוד יש להוסיף, שהקשו על הכלי חמדה מהסוגי בקידושין (ל"ב.), שרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה לנסותו אם ירתח או לא, ומבואר בתוס' שהודיע לבנו שמוחל לו על כבודו, והתם מיירי בכיבוד אב שהוא מצוה בין אדם לחבירו כמבואר ברמב"ם (בפהמ"ש בפאה פ"א מ"א ובהל' מעילה פ"ח ה"ח) ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' נ"ד) בשיטת שו"ת הרשב"א (ח"א סי' י"ח), שכתב שאין מברכין על מצות כיבוד או"א כיון שהדבר תלוי ברצונם, אבל אפשר יש ליישב, שאם תוס' בקידושין ס"ל כשיטת הרמב"ן וחזקוני (פ' יתרו כ' י"ב) שנקטו שהיא מצוה בין אדם למקום, א"כ לק"מ על הכלי חמדה מדברי תוס' (והדך אגב, אם מצות כיבוד אב ואם היא מצוה בין אדם למקום או בין אדם לחבירו, כבר האריכו בזה האחרונים – ע' מנ"ח מצוה ל"ג סק"ג, ומשך חכמה ויקרא י"ט ג', וברכת שמואל יבמות סי' ג', ושיעורי ר' שמואל ב"מ פ"ב סי' ס').

סיכום לדינא

תבנא לדינא, לשיטת הבית יצחק מי שנתכוון לעבור עבירה, אבל למעשה עשה מצוה, אינו צריך כפרה כלל, אבל מבואר בפמ"ג ואור שמח וחפץ חיים שחולקים על חידוש זה. לשיטת הכלי חמדה, בעבירות שבין אדם למקום צריך כפרה בנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, משום שנתכוון למרוד בהקב"ה, אבל בעבירות שבין אדם לחבירו, יסוד העבירה הוא משום החסרון של חבירו, וממילא במקום שלא נחסר לחבירו מאומה, לא יענש על מחשבתו הרעה, אבל האחרונים הקשו על חילוק זה.

לפ"ז בנד"ד שהבן שומע קידוש מאביו שמקדש על יין שחשב שאסור לשתותו, ונתברר שהיין אינו אסור, אע"פ שלמעשה נתברר שאביו עשה מצוה של קידוש, מ"מ נחלקו הפוסקים אם נחשב כנתכוון לאכול בשר איסור ועלתה בידו בשר היתר, ומרן הגרשז"א זצ"ל נשאר בספק אם לענות אמן על ברכתו, ולכן העצה היא, אם יש חשש של איבה, יענה "אמ" בלי לומר הנו"ן.